

Centrum Pieniądza
im. Sławomira S. Skrzypka

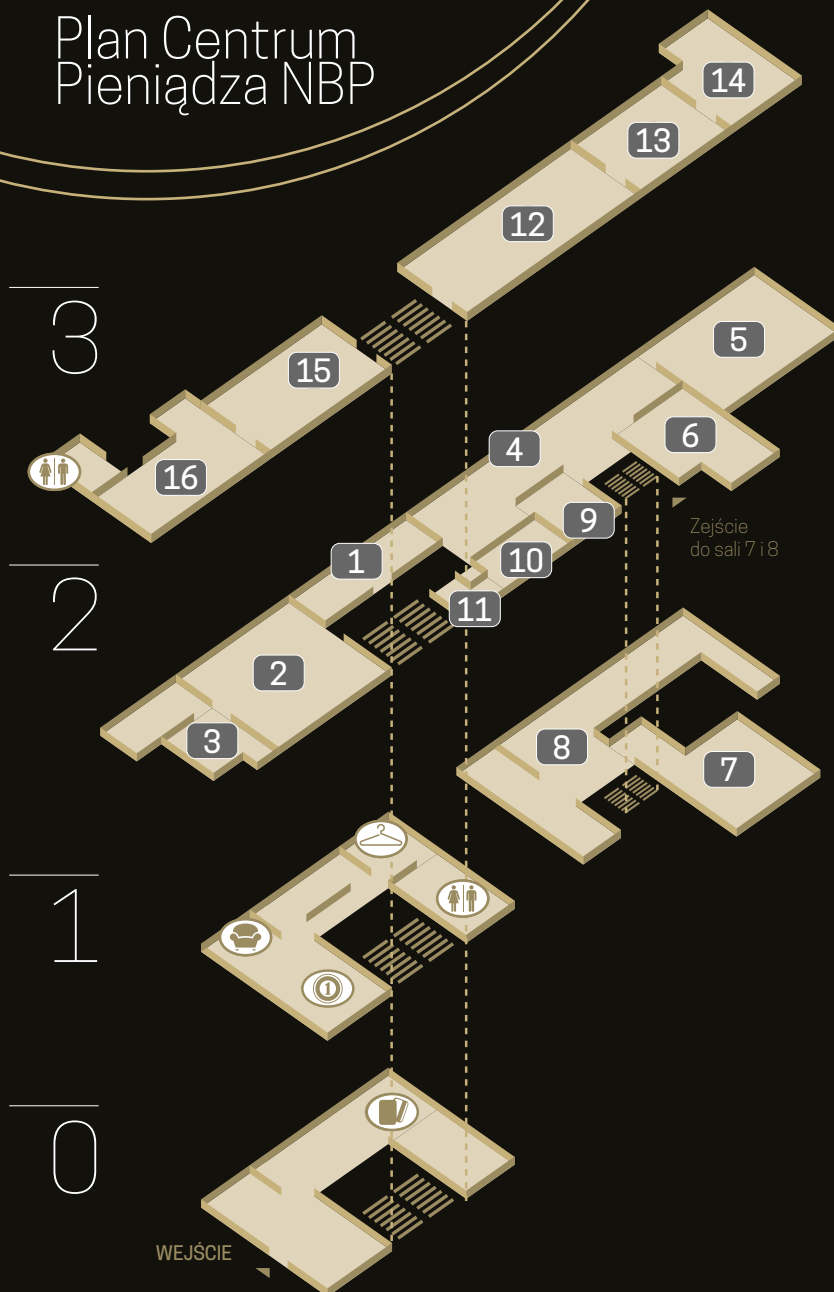
Nr 27
III kwartał 2021 r.

Bankoteka

HISTORIA • EKONOMIA • EDUKACJA

Plan Centrum Pieniądza NBP

POZIOM 3

- 12 Giełda i rynki finansowe
- 13 Nowoczesne systemy płatnicze
- 14 Unie walutowe i gospodarcze
- 15 Twórca i produkcja pieniądza
- 16 Pieniądz w sztuce
- Toaleta

POZIOM 2

- 1 Spotkanie z pieniądzem
- 2 Antyk-średniowiecze-nowożytność
- 3 Systemy pieniężne
- 4 Ulica Wielkich Polskich Ekonomistów
Ulica Bankowa
- 5 Bank centralny
- 6 Gabinet numizmatyka
- 9 Wojny
- 10 PRL
- 11 Upadek komunizmu

POZIOM 1

- 7 Laboratorium autentyczności
- 8 Skarbiec
- Szatnia
- Strefa wypoczynku
- Toaleta
- Punkt sprzedaży wartości kolekcjonerskich

POZIOM 0

- Recepcja

Zapraszamy na stronę www.nbp.pl/centrumpieniadza

Drodzy Czytelnicy

Centrum Pieniądza NBP to placówka edukacyjna, która się stale przekształca, udoskonala.

Przybywa nowych ekspozycji, sale ekspozycyjne zmieniają wygląd i merytoryczną zawartość. Wszystkie nowości omawiamy dla Państwa na łamach naszego magazynu.

W ostatnim czasie sala o nazwie Ulica Bankowa została podzielona. Nowa część to Ulica Wielkich Polskich Ekonomistów – prezentuje przedstawicieli polskiej myśli ekonomicznej i ich wkład w rozwój tej nauki, co pozwala lepiej zrozumieć gospodarce dzieje ziem polskich. W dziale *Edukacja* przedstawiamy nowy wygląd tej sali, przypominając jednocześnie wyemitowane do tej pory srebrne monety kolekcjonerskie NBP z serii „Wielcy polscy ekonomiści”.

W tym samym dziale relacjonujemy spotkanie przedstawicieli muzeów pieniądza krajów Unii Europejskiej, zorganizowane przez Centrum Pieniądza NBP w formule online. Uczestnicy spotkania dzielili się doświadczeniami z działań wystawienniczych i edukacyjnych, które były udziałem ich muzeów w trudnym okresie pandemii.

Co się działo w tym czasie u nas i jakie są nasze plany – o tym piszemy w dziale *Z kalendarza Centrum Pieniądza NBP*.

Warto zwrócić uwagę na harmonogram wykładów otwartych, które ze strefy wirtualnej wracają do Centrum Pieniądza NBP. Będą kontynuowane oba cykle: „Pieniądz i społeczeństwo na ziemiach polskich” oraz „Numizmatyka – nie tylko pasja”.

Za nami Noc Muzeów – wirtualna, pełna ciekawych filmów edukacyjnych naszych ekspertów. Zbliża się koniec lata, a my odnotowujemy z radością, również

w fotoreportażu w dziale *Z kalendarza...*, liczny udział dzieci, już fizycznie uczestniczących w programie edukacyjnym pt. „Blask złota”, który przygotowaliśmy na potrzeby akcji „Lato w mieście”.

Kolejny materiał magazynu poświęcamy twórcy pieniądza. Czesław Słania – dzieciństwo spędził w Lublinie, ale był obywatelem świata i rozświetlił polską sztukę grafiki użytkowej, tworzył banknoty i znaczki pocztowe dla wielu państw. Współpracował z Andrzejem Heidrichem, projektantem wielu banknotów polskich, którego dorobek jest stałą częścią ekspozycji w sali Twórca pieniądza i produkcja pieniądza.

Sztandarową salą Centrum Pieniądza NBP jest sala Bank centralny. W dziale *Polecamy* zamieszczamy recenzję książki, dostępnej w Centralnej Bibliotece NBP, o historii bankowości centralnej przed rokiem 1800 i analogiach tamtych rozwiązań do współczesnej roli banku centralnego. Zachęcamy do lektury tego przekrojowego dzieła.

Brakteat brzmi obco, denar już bardziej znajomo. Jak mają się do siebie te dwie nazwy, dlaczego monetę nazywa się pokutniczą albo protekcyjną, jak na nazewnictwo pieniądza wpływają burzliwe dzieje historii – przeczytamy o tym w dziale *Odkrywamy multimedia, otwieramy gabloty* w materiale „Denar brakteatowy, tzw. protekcyjny”. Warto odwiedzić salę Gabinet numizmatyka, gdzie znajduje się – wskazujemy na zdjęciu, na której półce – ta moneta... „cienka jak opłatek i z tego powodu bita tylko z jednej strony”.

Zapraszamy do zwiedzania ponownie otwartego 4 maja br. Centrum Pieniądza NBP!

Miłej lektury
Redakcja „Bankoteki”

Edukacja

Sala Ulica Bankowa w nowej szacie str. 5-7

Europejskie spotkanie w Warszawie str. 8-9

O prekursorach polskiej myśli ekonomicznej, czyli Ulica Wielkich Polskich Ekonomistów w Centrum Pieniądza NBP – cz. 1

Ulica Bankowa – jedna z najbardziej charakterystycznych sal ekspozycyjnych w Centrum Pieniądza NBP – zyskała niedawno nową odsłonę. W arkadowych oknach przestronnej ulicy, w części poświęconej historii bankowości na ziemiach polskich w XIX i XX wieku, pojawiły się tablice i kolekcjonerskie numizmaty prezentujące sylwetki wybitnych Polaków – reformatorów, naukowców i prekursorów polskiej myśli ekonomicznej. Ich koncepcje i dorobek naukowy miały niebagatelne znaczenie dla rozwoju naszej państwowości i gospodarki.

W 2017 r. Narodowy Bank Polski rozpoczął emisję srebrnych monet kolekcjonerskich z serii „Wielcy polscy ekonomiści”, upamiętniających wybitnych działaczy gospodarczych i społecznych. Idąc wzdłuż Ulicy Bankowej, zwiedzający mogą poznać dziewięciu polskich ekonomistów, których intelektualna spuścizna ma nie tylko wartość historyczną, lecz także stanowi nieocenione źródło informacji o problemach i wyzwaniach związanych z polską rzeczywistością społeczno-gospodarczą różnych epok. Do tej pory w ramach kolekcjonerskiej serii ukazały się monety z wizerunkami: Mikołaja Kopernika, Fryderyka Skarbka, Romana Rybarskiego, Stanisława Głąbińskiego, Stanisława Grabskiego, Leopolda Caro, Ferdynanda Zweiga, Adama Krzyżanowskiego i Adama Heydla. Ekspozycja, utrzymana w czarno-złotej szacie graficznej, przybliży sylwetki największych polskich ekonomistów i szerokie spektrum koncepcji ekonomicznych, które wywarły największy wpływ na ich poglądy i działalność. Znajdziemy wśród nich przedstawicieli rozmaitych nurtów gospodarczych: historyczno-narodowego, neoklasycysto-liberalnego, a także chrześcijańsko-społecznego i interwencjonistycznego.

Warto choć na chwilę zatrzymać się na Ulicy Wielkich Polskich Ekonomistów, by dowiedzieć się więcej o działalności największych polskich reformatorów i wizjonerów gospodarczych. Poznanie prezentowanych przez nich koncepcji umożliwia wgląd w szerszy kontekst polskiej myśli ekonomicznej i pozwala lepiej zrozumieć burzliwe dzieje historii pieniądza na ziemiach polskich.

Panteon „Wielkich polskich ekonomistów” otwiera **Mikołaj Kopernik (1473–1543)**, znany przede wszystkim jako wybitny astronom – twórca teorii heliocentrycznej. Warmiński kanonik należał do najznamienitszych umysłów europejskiego renesansu – był duchownym, matematykiem, lekarzem, prawnikiem i tłumaczem. Równie znaczący był jego naukowy dorobek w dziedzinie ekonomii. W 1517 r. Kopernik napisał

Na awersie monety kolekcjonerskiej przedstawiono fragment rękopisu dzieła Mikołaja Kopernika pt. „Rozprawa o biciu monety”. Na rewersie monety znajdują się wizerunek Mikołaja Kopernika (wraz z datami urodzin i śmierci) oraz fragment rękopisu pt. „Rozprawa o biciu monety”
Fot. NBP

traktat o wypieraniu pieniądza lepszego przez pieniądz gorszy. Był jednym z pierwszych orędowników nowoczesnej polityki pieniężnej, polegającej na ujednoczeniu waluty znajdującej się w obiegu. Pisał o potrzebie stałej troski o wartość pieniądza i zapobieganiu inflacji, która niszczy gospodarkę. To właśnie Kopernik w 1519 r. zaproponował królowi Zygmuntovi I Staremu objęcie wspólnym systemem monetarnym Polski i podległych jej Prus Królewskich.

Kolejnym myślicielem o wszechstronnych dokonaniach był **Fryderyk Skarbek (1792–1866)** – jeden z najwybitniejszych ekonomistów czasów Królestwa Polskiego, uważany za ojca polskiej ekonomii, historyk, działacz społeczny, powieściopisarz i dramaturg.

Na awersie monety kolekcjonerskiej przedstawiona została otwarta księga, na której widnieje tytuł jednego z dzieł Fryderyka Skarbka: „Gospodarstwo narodowe”. Na rewersie znajduje się portret ekonomisty, a po jego lewej stronie, na karcie księgi, zapisano autorską definicję „gospodarstwa narodowego”. Poniżej znajdują się daty urodzin i śmierci Fryderyka Skarbka Fot. NBP

Aplikacja z wirtualną postacią Fryderyka Skarbka. Sala Wielkich Polskich Ekonomistów Fot. NBP

Fryderyk Skarbek był pierwszym polskim ekonomistą, który opracował kompletny i spójny system poglądów ekonomicznych. Całość zjawisk związanych z gospodarką narodową traktował jako jedność, akcentował znaczenie własności prywatnej i konieczność troski o równomierny wzrost wszystkich dziedzin gospodarki narodowej, postulował rozwój przemysłu, dążenie do zmniejszenia długu publicznego i redukcję obciążeń fiskalnych. Prowadził także działalność społeczną i dobroczynną, wspierał m.in. zakłady

kas oszczędnościowych dla robotników oraz budowę przytułków dla ubogich i bezdomnych.

Wirtualna postać Fryderyka Skarbka wita gości Centrum Pieniądza NBP niemal przy samym wejściu na Ulicę Wielkich Polskich Ekonomistów. Za pomocą pytań wybieranych z menu w aplikacji multimedialnej zwiedzający mogą dowiedzieć się więcej o życiu i działalności naukowe tego ekonomisty.

Na Ulicy Wielkich Polskich Ekonomistów zaprezentowano także koncepcje czołowych przedstawicieli **kierunku historyczno-narodowego**, wybitnych ekonomistów okresu dwudziestolecia międzywojennego: Romana Rybarskiego, Stanisława Głąbińskiego i Stanisława Grabskiego.

Roman Rybarski (1887–1942) był jednym z najważniejszych polityków Narodowej Demokracji. Specjalizował się w ekonomii politycznej, skarbowości oraz historii gospodarczej, wykładał na Politechnice Warszawskiej i Uniwersytecie Warszawskim. Na zlecenie Władysława Grabskiego zredagował ostateczny projekt ustawy o Banku Polskim SA, a po jego powołaniu wszedł w skład pierwszej Rady Banku. W czasie II wojny światowej brał aktywny udział w tworzeniu struktur Polskiego Państwa Podziemnego (jako dyrektor departamentu skarbu), był więźniem i ofiarą niemieckiego obozu koncentracyjnego Auschwitz-Birkenau. Rybarski należał do zwolenników umiarkowanego liberalizmu, bronił idei wolnego rynku jako koncepcji najbardziej zgodnej z naturą człowieka i najlepiej służącej pomnażaniu bogactwa. Opowiadał się za stałością prawa gospodarczego, nienaruszalnością własności prywatnej i niskimi podatkami, sprzeciwiał się próbom nadmiernego regulowania

Na awersie monety kolekcjonerskiej został przedstawiony fragment sali sejmowej. Na rewersie znajduje się portret Romana Rybarskiego, a po jego lewej stronie cytat z dzieła „Przyszłość gospodarcza Polski”: *Naród nie jest abstrakcją, lecz żywą całością historyczną*. Powyżej znajdują się daty urodzin i śmierci Romana Rybarskiego Fot. NBP

gospodarki. Według uczonego, wzmocnienie ekonomicznej siły Polski uzależnione było od stworzenia silnej klasy średniej, dysponującej krajowym kapitałem pozyskanym dzięki oszczędnościom. Podkreślał, że każdy naród podąża własną ścieżką rozwoju i kreuje unikalną dla siebie kulturę gospodarczo-społeczną.

Stanisław Głabiński (1862–1941) w swojej działalności publicznej łączył role ekonomisty, polityka, prawnika i publicysty. Był posłem i senatorem, czołowym przywódcą Stronnictwa Narodowo-Demokratycznego, piastował urząd ministra wyznań religijnych i oświecenia publicznego. Wykładał na lwowskich uczelniach. Zmarł w niewoli sowieckiej w Charkowie. Głabiński jako ekonomista był zwolennikiem tzw. szkoły historycznej przyjmującej, że ludzkie działanie jest uwarunkowane sytuacją dziejową. Twierdził, że naród jest jednostką nadrzędną wobec państwa; opowiadał się za umiarkowanym interwencjonizmem państwowym, polegającym na prowadzeniu narodowej polityki ekonomicznej. W ujęciu Głabińskiego ekonomika stanowi studium wiedzy o rzeczywistym społeczeństwie, które jest spójną całością. Zasadą gospodarstwa społecznego i narodu powinien być interes ogólny – społeczny i narodowy, a więc dążenie do utrzymania równowagi i rozwoju całości gospodarczej przez łagodzenie przeciwieństw i poskrabianie egoizmów.

Na awersie monety kolekcjonerskiej przedstawiono fragment przemówienia Stanisława Głabińskiego pt. „Program społeczno-gospodarczy Związku Ludowo-Narodowego”. Na rewersie znajdują się wizerunek Stanisława Głabińskiego, daty jego urodzin i śmierci oraz zarys wizerunku orła ustalonego dla godła Rzeczypospolitej Polskiej z lat 1919–1927
Fot. NBP

W duchu historyczno-narodowym mieściły się również koncepcje **Stanisława Grabskiego (1871–1949)** – ekonomisty, polityka i publicysty; posła na Sejm i profesora ekonomii, wykładowego na kilku czołowych uczelniach w II RP. W młodości związany był z ruchem socjalistycznym o orientacji niepodległościowej, po 1902 r. przeszedł do obozu narodowego. Uczestniczył w rokowaniach z Sowiecami zakończonych traktatem ryskim w 1921 r., później piastował funkcję ministra wyznań i oświecenia publicznego. Grabski stworzył własny program ekonomii społecznej, życie gospodarcze traktując jako organiczną wspólnotę narodową, która miała łączyć jednostki ze społeczeństwem. Krytykował zarówno liberalizm, jak i marksizm, widząc w nich kierunki fałszywie opisujące rzeczywistość. Opowiadał się za gospodarką opartą na istnieniu dużej liczby prywatnych małych i średnich przedsiębiorstw. Szczególną rolę przypisywał państwu, w którym widział czynnik regulujący istotne kwestie społeczno-ekonomiczne. Był autorem wielu prac z tej dziedziny, m.in. „Ekonomii społecznej” – dziesięciotomowej publikacji pisanej w latach 1927–1933.

Na awersie monety kolekcjonerskiej umieszczono stylizowany wizerunek wykresu słupkowego utworzonego z ornamentu roślinnego oraz kłosów zboża, a także tytuł najważniejszego dzieła Stanisława Grabskiego: „Ekonomia społeczna”. Na rewersie monety znajduje się wizerunek Stanisława Grabskiego oraz daty jego urodzin i śmierci
Fot. NBP

W artykule wykorzystano: broszury emisyjne monet kolekcjonerskich z serii „Wielcy polscy ekonomiści” (2017–2021) oraz scenariusz wystawy NBP „Wielcy polscy ekonomiści”.

■ Anna Brzyska

Europejskie spotkanie w Warszawie

Spotkanie grupy roboczej przedstawicieli muzeów pieniądza przy bankach centralnych (ESCB Money Museums Informal Networking Group).

W maju 2021 r. odbyło się – tym razem wirtualnie – kolejne spotkanie nieformalnej grupy roboczej, w skład której wchodzi przedstawiciele muzeów pieniądza i centrów edukacyjnych zrzeszonych w Europejskim Systemie Banków Centralnych (ang. European System of Central Banks – ESCB). Obrady są organizowane zwykle dwa razy w roku (pandemia nie pozwoliła na to w 2020 r.). Każde spotkanie ma innego gospodarza, wybranego każdorazowo spośród członków grupy – jego zadaniem jest organizacja zjazdu, który w formie stacjonarnej trwa dwa dni i jest połączony ze zwiedzaniem danej placówki. Tym razem, ze względu na sytuację epidemiczną, po raz pierwszy zdecydowano

się na jednodniową konferencję online. Centrum Pieniądza NBP, jako prowadzący wydarzenie, umożliwiło – z pomocą Departamentu Zagranicznego – debatowanie na platformie Webex.

Podczas spotkań członkowie grupy wymieniają się doświadczeniami, opowiadając o bieżącej i planowanej ofercie wystawienniczej i edukacyjnej swojej placówki, dzieląc się spostrzeżeniami na temat organizacji zwiedzania, zarządzania zbiorami czy budowania relacji z publicznością. Cykliczne rozmowy toczą się też na temat roli banków centralnych w edukacji ekonomicznej. Tym razem niezwykle ważnym motywem były działania podjęte przez placówki w związku z pandemią COVID-19 – niemal wszyscy uczestnicy podjęli podobne inicjatywy, takie jak:

- wprowadzenie reżimu sanitarnego – ograniczenie liczby zwiedzających, obowiązkowe mierzenie temperatury przy wejściu, obowiązek noszenia maseczek, instalacja dozowników z płynem dezynfekującym lub całkowite zamknięcie placówki w czasie największego wzrostu zachorowań;
- znaczne rozbudowanie oferty online – zwiększenie obecności w mediach społecznościowych, prowadzenie webinarów i lekcji online, zwiększenie ilości materiałów i narzędzi edukacyjnych dostępnych zdalnie.

NBP Narodowy Bank Polski

Natalia Ówik – Head of Research Activities Section

The NBP Money Centre – info&updates

13/05/2021

OFFLINE & ONLINE

Educational Library of The NBP Money Centre

4 publication series:

- *Biographies*
- *Collection*
- *Money – witness of the history*
- *Conservation*

Poniżej prezentujemy kilka najciekawszych elementów oferty edukacyjnej udostępnionych/zainaugurowanych ostatnio w wybranych placówkach zrzeszonych w grupie:

Bank Portugalii – Museu do Dinheiro

Przygotowanie filmu edukacyjnego o technikach produkcji monet – od antyku do współczesności. Materiał w wersji angielskiej jest także dostępny na kanale YouTube: *The production of the metallic coin, from antiquity to the present – YouTube*.

Bank Finlandii – Suomen Pankin Rahamuseo

Włączenie się muzeum w ogłoszoną w styczniu tego roku narodową strategię edukacji ekonomicznej. Jej celem jest uczynienie z Finlandii do 2030 r. kraju o najwyższym na świecie wskaźniku świadomości ekonomicznej obywateli: *Vision: Finns will have the world's best financial literacy by 2030 (suomenpankki.fi)*.

Bank Słowenii – Muzej Banke Slovenije

Inauguracja – 18 maja 2021 r. – muzeum banku centralnego Słowenii. Uroczystość odbyła się z udziałem prezydenta kraju i była elementem obchodów 30-lecia banku. Oferta muzeum jest skierowana przede wszystkim do dzieci i młodzieży, ale zawiera treści atrakcyjne dla wszystkich pokoleń. Bank Słowenii ma nadzieję, że wykorzystujący gry edukacyjne i interaktywne ekspozyty, przybliży zwiedzającym pracę banku centralnego i jego historię, ze szczególnym uwzględnieniem dziejów tolara – pierwszej słoweńskiej waluty krajowej.

Narodowy Bank Polski – Centrum Pieniądza NBP

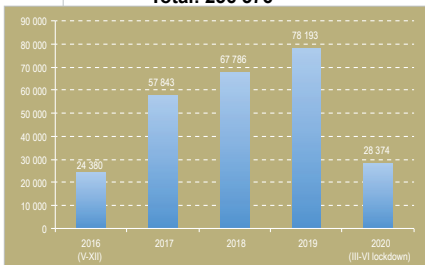
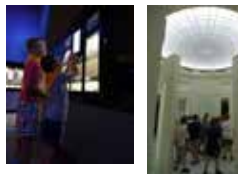
Swoje ostatnie działania przedstawiło również Centrum Pieniądza NBP. Goście dowiedzieli się m.in. o otwarciu nowej części ekspozycji – Ulicy Wielkich Polskich Ekonomistów (na zdjęciu poniżej), produkcji i emisji filmów edukacyjnych, inauguracji serii wydawniczej „Biblioteka Edukacyjna Centrum Pieniądza NBP”, a także o nowych nabytkach, takich jak LBCOIN (pierwsza cyfrowa moneta na świecie), darejka czy floren.

■ Natalia Ćwik

NBP Narodowy Bank Polski

Visitors - statistics

- 2016 (V-XII): **24 380**
- 2017: **57 843**
- 2018: **67 786**
- 2019: **78 193**
- **2020: 28 374** (March-June: lockdown)
- **Total: 256 576**

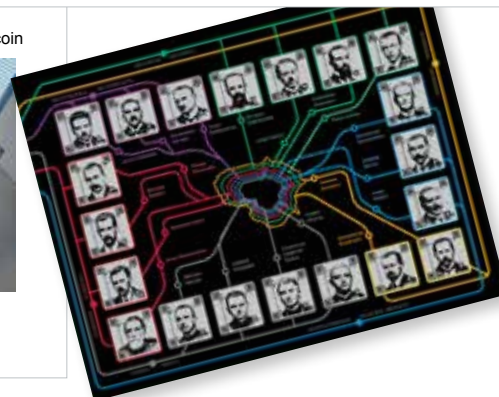
NBP Narodowy Bank Polski

New room: The Great Polish Economists Street

NEW EXHIBITS

LBCOIN – world's first digital collector coin

Twórcy pieniądza

Czesław Słania numizmatyk
- projektant banknotów i znaczków str. 11-14

Wystawa ze zbiorów
Mieczysława WEDZIUKA

Komisarz wystawy
Zbigniew NESTOROWICZ

Aranżacja plastyczna
Zbigniew KRAJEWSKI

GALERIA NA POCZCIE

Królewski grawer – lublinianin

WYSTAWA

PAŹDZIERNIK – LISTOPAD 2001

Rejonowy Urząd Poczty ul. Krakowskie Przedmieście 50

Czesław Słania. Grawer króla Szwecji, królowej Danii i księcia Monako. Projektant znaczków i banknotów

Urodził się i zmarł w Polsce, ale zdecydowaną część artystycznego życia spędził w Szwecji. W stulecie urodzin przybliżamy nietuzinkową postać genialnego rytownika – twórcy znaczków pocztowych i banknotów.

Równo sto lat temu, 22 października 1921 r. w Czeladzi pod Katowicami, przyszedł na świat twórca światowego formatu. Swoją edukację rozpoczął w Osmolicach pod Lublinem, ponieważ stąd pochodziła matka chłopca i tutaj, ze względu na słaby stan zdrowia syna, rodzina przeniosła się z zadymionego Śląska. Świeże powietrze, naturalne wiejskie otoczenie i zdrowa żywność pomagają podreperować zdrowie chłopca. W Osmolicach mały Czesio uczęszcza do szkoły powszechnej, którą ukończył w 1934 r. Kolejne uczniowskie szlify zdobywa w Gimnazjum i Liceum im. Hetmana Jana Zamoyskiego w Lublinie. Niestety spokojny okres dzieciństwa i młodości przerywa wojna. Dopiero po jej zakończeniu, w 1945 r., Czesław Słania zdobywa tzw. małą maturę. Na studia plastyczne trafia do Krakowa, do Wyższej Szkoły Sztuk Plastycznych (późniejszej Akademii Sztuk Pięknych). Chociaż od zawsze

rysował z niezwykłą łatwością, zostaje studentem dopiero po wstąpieniu do profesora Witolda Chomicza, który osobiście potwierdza jego talent i umiejętności. Na potrzeby pracy dyplomowej młody rytownik tworzy miniaturę „Bitwy pod Grunwaldem” – staloryt w formie znaczka pocztowego. Efekt trzyletniej pracy artysty wyraża jego podziw i fascynację twórczością Jana Matejki. Jeszcze wtedy w Krakowie nikt nie podejrzewa, że właśnie narodził się światowej klasy artysta, mistrz ryłca, projektant znaczków i banknotów.

Z Polski do Szwecji

Słania zostaje zatrudniony w Polskiej Wytwórni Papierów Wartościowych i pracuje tam sześć lat. Polskę opuszcza w 1956 r., głównie ze względów zdrowotnych – zmaga się z gruźlicą. Chciał emigrować do Kanady, ale osiedla się na długie lata w Szwecji. Początkowo bez pracy, walczy z przeciwnościami losu, ale już w 1960 r. zostaje zatrudniony na stałe przez Poczta Szwedzką. Jego prace zostają docenione przez króla Szwecji i tak staje się tam nadwornym grawerem. Światowa kariera Słania nabiera rozpędu, jest dosłownie rozchwytywany, a wielcy tego świata chcą, aby ich portretował na znaczkach pocztowych. Wykonał ich tak wiele, że wielokrotnie został wpisany do księgi Guinnessa (po raz pierwszy w 1986 r.). W swoim życiu stworzył ponad 1000 znaczków pocztowych dla prawie wszystkich krajów świata. Jako mistrz grawerunku i projektant znaczków był popularny i ceniony, cieszył się estymą i szacunkiem nie tylko w Szwecji. W tym małym formacie upamiętniał, a jednocześnie upowszechniał wizerunki gwiazd filmowych, głów państwa, przyrodę, wydarzenia historyczne czy dzieła sztuki. Osiągnął mistrzostwo przekazu artystycznego na małej powierzchni znaczka pocztowego. Nie każdy jednak wie, że projektował również banknoty.

Nie tylko znaczki

Podobno już w szkole podstawowej rysował banknoty z portretami swoich koleżanek i kolegów. Jak sam wspominał w artykule „Czesław Słania – król ryłca, grawer XX wieku”, za jedną z opłat egzaminacyjnych na studiach zapłacił banknotem własnej produkcji. Zamiast podobizny

Liceum im. Hetmana Jana Zamoyskiego, do którego uczęszczał Czesław Słania – zdjęcie współczesne
Fot. NBP

Banknot brazylijski, 100 cruzados
Fot. NBP

robotnika w ramce na awersie umieścił Jego Magnificencję, a podpisy prezesa i skarbnika NBP zastąpił swoim. Panie z kwestury niczego podejrzanego nie zauważyły, dopiero w banku wychwycono genialną podróbkę. Już jako uznany artysta, z niezwykłym poczuciem humoru wykonał projekt banknotu jednodolarowego, gdzie umieścił datę urodzin księżniczki Monako – Karoliny jako numer seryjny banknotu K23011957. Inny, odręcznie wykonany banknot 20-dolarowy Słania przekazał prezydentowi Stanów Zjednoczonych gen. Eisenhowerowi jako prezent z okazji jego reelekcji. Nie chciano mu wierzyć, że banknot jest namalowany odręcznie, a nie odbity z płyty grawerskiej.

Prawdziwe projekty banknotów powstały na zamówienie państw położonych w różnych częściach świata. Argentyna, Belgia, Brazylia, Dominikana, Izrael, Kanada, Kazachstan, Litwa, Portugalia czy Wenezuela mogą się poszczycić banknotami, które zaprojektował i wyrył. Ten okres twórczości artysty przypada głównie na lata osiemdziesiąte i dziewięćdziesiąte XX w. Najwięcej zamówień na banknoty otrzymał z Brazylii (widać na nich, jak zmieniała się nazwa waluty tego kraju – najpierw cruzeiro, potem cruzado, ostatecznie powrót do tradycyjnego brazylijskiego reala). Widzimy na tych banknotach portrety polityków, pisarzy, badaczy, naukowców, ale również twarze zwykłych ludzi – Indian oraz kobiet i mężczyzn z ludu. Dzięki delikatnej kresce grawerunku Słania podziwiamy niezwykle precyzyjnie oddaną brazylijską przyrodę – kolibra karmiącego pisklęta w gnieździe, bogactwo roślinności. Zaskakuje nas różnorodność architektury oraz bogate dziedzictwo kulturowe tego kraju. Banknoty są nie tylko środkiem płatniczym, stają się wizytówką kraju i nośnikiem ważnych dla jego mieszkańców wartości.

Z banknotów zaprojektowanych i wygrawerowanych dla Izraela spoglądają na nas izraelscy politycy – Lewi Eszkol, Golda Meir, ważni dla młodego organizmu państwowego. Istotne są tu również odniesienia historyczne, np. banknot z wizerunkiem Majmonidesa, filozofa i lekarza, żyjącego w XII w. Z kolei postać laureata literackiej Nagrody Nobla

Banknot brazylijski, 100 cruzados
Fot. NBP

– Szmuela Josefa Agnona odnosi się do współczesnych sukcesów narodu izraelskiego. Artysta potrafi uchwycić ruch ręki noblisty, jego zamyślenie, koncentrację, a postać zyskuje trzeci wymiar; głębia obrazu jest wręcz namacalna. Czesław Słania znakomicie radzi sobie ze stylizacją graficzną, liternictwem, twarze z jego portretów są niezwykle plastyczne. Wszystkie postaci są umieszczone w otoczeniu typowym dla tego obszaru kulturowego, pełne hebrajskiej ornamentyki i symbolicznych odniesień do osiągnięć prezentowanych osób.

Banknoty wykonane dla Portugalii w latach 1995–1996 odwołują się w swojej retoryce do wielkich odkryć geograficznych. Twarze żeglarzy są przedstawione z profilu lub półprofilu; odkrywcy Nowego Świata odważnie patrzą w dal i są gotowi podjąć trudne wyzwania. Złowroga twarz Vasco da Gamy, wojowniczy Pedro Alvarres Cabral, młody Bartolomeu Dias czy Henryk Żeglarz dają historyczne świadectwo wielkości Portugalii w XV i XVI w. Na odwrotnych stronach banknotów, na pierwszym planie widnieją żaglowce, którymi odkrywcy wyruszali w podróż w nieznaną, odkrywali nowe trasy morskie, ale i nowe lądy, plemiona, zwierzęta i rośliny. W tle widzimy więc mapy z epoki, róże wiatrów, ornamenty roślinne, sylwetki egzotycznych zwierząt. Widoczny jest kunszt techniczny, ale i ogrom pracy poznawczej, tzw. *research*, który został wykonany, aby zrozumieć i uchwycić ducha epoki wielkich odkryć. Niektórzy dostrzegają jednak na tych banknotach smutek – na przyziemionych, a tym samym ponurych twarzach żeglarzy zapisuje się tragedia mieszkańców odkrytych terenów. Uważny obserwator dostrzeże brak światła na twarzach podróżników i zdobywców, w odróżnieniu od twarzy na banknotach np. kanadyjskich lub litewskich. Dobre twarze prostych ludzi lub mądrych przywódców narodu są jasne i pełne ciepła. Za pomocą obrazu twórca przekazuje nam swoje emocje i punkt widzenia.

Unikalna technika, jaką wykonane są portrety znanych ludzi na banknotach i znaczkach, to artystyczny wyróżnik Czesława Słania. Nikt inny

Banknot brazylijski, 500 cruzados nowych – cruzeiros
Fot. NBP

Banknot brazylijski, 500 cruzados nowych – cruzeiros
Fot. NBP

nie potrafił rytować z taką finezją i dokładnością. Znacwy przedmiotu mówią, że artysta potrafił umieścić 10 kreseczek na długości jednego milimetra. On sam wspominał w wywiadzie z 2001 r. dla tygodnika „Przegląd”, że w jednym milimetrze kwadratowym może być od 60 do 80 kwadracików o głębokości kreski ośmiu tysięcznych milimetra! Efekt zabiegów artystycznych owocował niezwykłą miękkością kreski i plastycznością obrazu, wręcz fotograficzną dokładnością. Utalentowany, a jednocześnie sumienny i pracowity – taki był Czesław Słania.

Wzajemny podziw

Trudno w tym miejscu nie wspomnieć o innym wielkim mistrzu małej formy – Andrzeju Heidrichu, artyście grafiku, który stworzył tak wiele

projektów użytkowych, obecnych w życiu codziennym każdego Polaka – banknoty, znaczki, ilustracje do książek, odznaczenia, a nawet obecne godło państwowe. Obaj panowie znali się i wzajemnie podziwiali. Efekty ich współpracy możemy zobaczyć na znaczkach pocztowych z lat 1997–2002; pierwszy z nich upamiętniał 1000. rocznicę śmierci św. Wojciecha, a ostatni został wydany w 2002 r. i uświetnił XVIII Zjazd Polskiego Związku Filatelistów. Andrzej Heidrich wspominał w 2008 r. współpracę ze Słanią: *Spośród moich znaczków, które projektowałem, a które Czesław Słania opracował swoim rylcem, szczególne znaczenie dla mnie (a wiem, że i dla niego) miał ten, który był jego tysiąc pierwszym znaczkiem, przez niego rytowanym. Był to piękny ryt Zamku Książ, na znaczku wydanym w bloku z okazji XVIII Ogólnopolskiej Wystawy Filatelistycznej – Wałbrzych '99.*

Znaczki Poczty Polskiej; efekt współpracy Czesława Słania i Andrzeja Heidricha
Fot. NBP

Powrót do kraju

Czesław Słania przyjechał do Polski po raz pierwszy w 1978 r., czyli po 23 latach na emigracji. Od tego czasu zaglądał często do podlubelskich Osmolic, początkowo, aby spotkać się z mieszkającą tam matką Józefą, a po jej śmierci, aby odwiedzić miejsca związane z młodością. *Miałem tę niezwykłą przyjemność poznać osobiście Czesława Słanię – wspomina Zbigniew Nestorowicz, kurator jego wystaw w Lublinie. Był wyjątkowo skromną osobą. Cechowało go również poczucie humoru i dystans do swoich dokonań i światowej sławy.*

Na stałe osiadł w Krakowie, gdzie zmarł w 2005 r., i tam został pochowany.

Tak wspominał w 2001 r. w wywiadzie dla tygodnika „Przeгляд”: *Troska ludzi o moje marne zdrowie czasem jest aż humorystyczna. Zadzwoniła do mnie minister poczty z Monako – akurat kiedy miałem gorączkę, dreszcze i ręce mi się trzęsły – prosząc, bym zrobił im kolejny znaczek. „Nic już nie robię, bo umieram”, żaliłem się. „Nie umieraj, proszę, zrób*

nam jeszcze znaczek”, błagała. A ja uparcie twierdziłem, że z pewnością umrę. „No skoro masz już umierać – usłyszałem w słuchawce – to przyjedź do Monako. Masz nasze najwyższe odznaczenie państwowe, więc przysługuje ci czterech gwardzistów przy trumnie. A cmentarz położony jest na wzgórzu z widokiem na lazurowe morze”.

Nie wyjechał do Monako, wybrał Polskę.

■ Ewa Waszkiewicz
Oddział Okręgowy NBP w Lublinie

Literatura:

Zbigniew Nestorowicz, „Czesław Słania. Królewski grawer – lublinianin”, folder do wystawy w Galerii na Poczoie, Lublin 2001

Janusz Dunst, „Czesław Słania – Geniusz Rytu”, Fisher, Bytom 2007

Zygmunt K. Jagodziński, „Słania II”, Pracownia C&C, Warszawa 2008
<https://tech.wp.pl/polak-wreczyl-prezydentowi-usa-prezent-služby-byly-zdumione-6179923222546561a>

<https://www.tygodnikprzeгляд.pl/polak-nadworny-grawer-szwecji/>

Zdaniem eksperta

Nazywano go cesarzem rytu lub królem ryłca. Dlaczego grawerski warsztat Czesława Słani jest tak unikalny?

Justyna Kopecka, kierownik pracowni projektowej Polskiej Wytwórni Papierów Wartościowych SA:

Czesław Słania należał do tego typu artystów, którzy „rytowanie mieli we krwi”. Jego prace cechuje niezwykła lekkość i intuicyjność. Nie ma w nich nic wymuszonego.

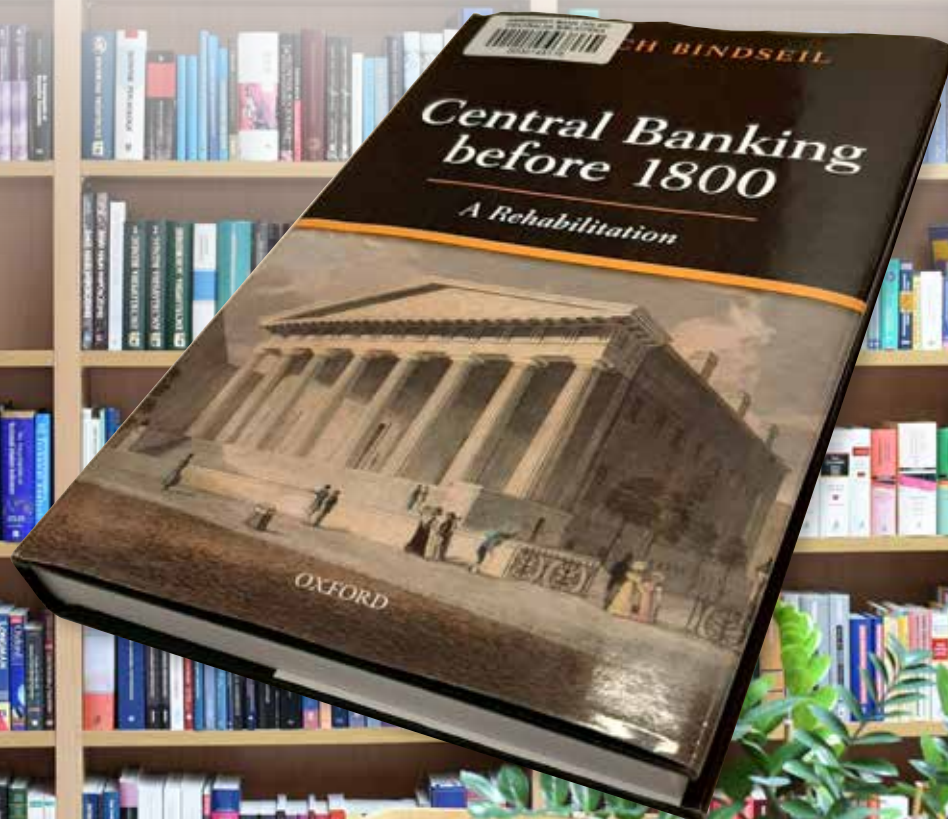
Rytowanie jest bardzo specyficzną dziedziną grafiki warsztatowej. Podlega ścisłym zasadom, których stosowanie decyduje o tym, czy ryt z technicznego punktu widzenia jest wykonany poprawnie, czy też nie. Jednakże sama umiejętność zastosowania reguł nie jest wystarczająca, by ostateczny efekt był dobry. Niesamowity dar obserwacji, umiejętność dostrzegania różnic walorowych i strukturalnych obiektów, które przedstawiał, były tym, co sprawiało, że ryty Czesława Słani są mistrzowskie. Artysta doskonale potrafił oddać zarówno delikatność rysów twarzy kobiecych, czego świetnym przykładem są portrety Grace Kelly, Sophii Loren czy królowej Elżbiety II, jak i wyrazistość twarzy męskich, co chociażby widać w portretach Williama Heinesena, księcia Rainiera III czy Johna Kennedy’ego.

Dla mnie jednym z najpiękniejszych rytów Słani jest portret jego mamy, pani Józefy Słani. W portrecie tym widać cały jego kunszt rytowniczy – świetnie oddana twarz staruszki, pokryta siateczką zmarszczek, struktura zaczesanych do tyłu włosów oraz materia jej ubioru, ozdobiona koronkowym ornamentem, świadczą o nadzwyczajnym wyczuciu formy i światłocienia. Dodatkową wartością jest niezwykle ładunek emocjonalny, który niesie ze sobą to przedstawienie. Patrząc na ten portret, od razu wiadomo, że ta starsza kobieta była kimś bardzo bliskim sercu artysty.

Czesław Słania zapewne zasłużył sobie na tytuł króla ryłca także z powodu swej ogromnej płodności artystycznej. Artysta ten pracował praktycznie cały czas, nie wyłączając podróży samolotem. Pozostawił po sobie ogromny dorobek artystyczny w postaci rytów znaczkowych, banknotowych i innych, niezwiązanych z zamówieniami instytucji państwowych.

Polecamy

Nowe spojrzenie na (pre)historię bankowości centralnej.
Recenzja książki „Central Banking before 1800” **str. 16-17**

Nowe spojrzenie na (pre)historię bankowości centralnej.

Recenzja książki „Central Banking before 1800”

Wydana w 2019 r. książka Ulricha Bindseila splata naukową precyzję z popularnonaukową narracją. Sam autor jest rzadkim przykładem badacza łączącego działalność naukową z praktyką – profesor Bindseil na co dzień pełni bowiem funkcję dyrektora generalnego jednego z departamentów Europejskiego Banku Centralnego. „Central Banking before 1800. A Rehabilitation” to publikacja warta szczególnej uwagi – odważna, mogąca z łatwością zainteresować zarówno naukowców, jak i pasjonatów historii finansów, obalająca utarte poglądy. Przede wszystkim zaś, mimo historycznego charakteru, jest to książka dobrze wpisująca się we współczesną dyskusję na temat roli banków

Wnętrze XIV-wiecznego budynku zwanego Llotja de Mar (nazwa oznacza odbywający się tu wcześniej targ rybny) w Barcelonie – siedziba banku Taula de Canvi od 1401 r.
Wikimedia Commons

centralnych, ich mandatu oraz faktycznej możliwości stymulowania gospodarki poprzez instrumenty polityki pieniężnej. Dyskusja ta nabrała znaczenia w czasach wyzwań, takich jak ostatnie – naznaczonych pandemią.

Proponowane przez Bindseila spojrzenie z perspektywy historycznej pozwala zauważyć pewne nieoczywiste dotychczas, choć znaczące, analogie ze współczesnością. Można zaryzykować stwierdzenie, że w dziele Bindseila pokazana jest cykliczność historii – autor unaczynia, na podstawie detalicznie opisanych przykładów, podobieństwo wyzwań, przed jakimi stawały banki działające w przeszłości i... obecny sektor bankowy, w tym znane nam banki centralne.

Zacznijmy jednak od tytułu. Jego brzmienie sugeruje odejście od pewnej konwencji, „rehabilitację”, która jest rozumiana jako przyznanie wybranym instytucjom finansowym działającym przed rokiem 1800 statusu „banków centralnych”. Bindseil proponuje przededefiniowanie tego pojęcia, a co za tym idzie – zmianę paradygmatów utrwalonych w XX w. Co ciekawe, zdaniem Bindseila, jego propozycja nie jest zupełnie nowatorska. Jeszcze na początku XX w. źródła takie jak *Encyclopaedia Britannica* w większym stopniu niż obecnie odwoływały się do starszej tradycji przy definiowaniu pojęcia „bank centralny”, uwzględniając historyczne znaczenie banków Wenecji, Amsterdamu i Hamburga. Dopiero w pracach naukowych lat 20. i 30. XX w. zaczęto wywodzić bankowość centralną od Banku Anglii. Postulowano również, że bankiem centralnym można nazywać jedynie instytucje, które w jakimś zakresie pełniły funkcję pożyczkodawcy ostatniej instancji.

Przede wszystkim, pisze Bindseil, należy zerwać z przekonaniem, że bankowość centralna jest trudna do zdefiniowania. Jego zdaniem przekonanie to jest powszechne, choć błędne. Zamiast tego proponuje uproszczenie tego pojęcia, a jako wyznacznik instytucji „centralnej” Bindseil wskazuje funkcję emisyjną (przy pewnych założeniach, o których poniżej).

Autor sugeruje *definiowanie bankowości centralnej jako działalności związanej z emisją „pieniądza banku centralnego”. Pieniądz ten może*

Bindseil charakteryzuje 25 instytucji finansowych działających na przestrzeni wieków, które jego zdaniem zasługują na miano banków centralnych lub ich działalność była zbliżona do prowadzonej przez współczesne banki centralne. Dwa najstarsze banki z tej listy klasyfikuje w pierwszej grupie. Są to:

Taula de Canvi (1401, Barcelona) – zdaniem autora instytucja ta może uchodzić za pierwszy bank centralny. Była bankiem publicznym (Miejski Bank Depozytów), założonym w celu przechowywania depozytów miejskich i prywatnych. Miała również pomagać w finansowaniu rządu Barcelony (szczególnie wydatków wojskowych); przyjmować opłaty podatkowe i emitować obligacje – najpierw dla samorządu Barcelony, a później dla rządu Katalonii. Bank ten nie mógł pozyczać żadnej innej jednostce.

Casa di San Giorgio (1407, Genua) – autor określa tę instytucję jako pierwszy bank centralny pozostający w zarządzie prywatnym. Bank został założony w celu konsolidacji długu publicznego, który narastał z powodu wojny Genui z Wenecją o handel i dominację finansową. Bank emitował różnego rodzaju noty służące jako środek płatniczy.

być określony jako „pieniądz finansowy” o najwyższej wiarygodności kredytowej, akceptowany jako środek regulowania płatności oraz wszelkich innych transakcji finansowych, na równi z bilonem (tj. niezależny od ryzyka kredytowego, rynkowego czy płynnościowego, używając współczesnej terminologii), powszechnie stosowany w gospodarce jako środek płatniczy (tłum. własne). Określenie „pieniądz finansowy” Bindseil definiuje jako roszczenie finansowe wobec kogoś, dla kogo stanowi ono zobowiązanie (wierzytelność).

Powyższy fragment dobrze ilustruje jedną z głównych zalet książki – klarowne odwołania do współczesnych zjawisk ekonomicznych. Dzięki odpowiednim analogiom czytelnik może zbudować sobie obraz historycznego kontinuum instytucji finansowych od XV w. do czasów obecnych.

Bindseil charakteryzuje instytucje wpisujące się w jego definicję bankowości centralnej także jako te, które realizują jednocześnie cele polityki publicznej – niezależnie od struktury własności danej organizacji. Przypomina, że takie cele były realizowane np. przez wenecki Banco di Rialto (1587), którego zadaniem było m.in. ustabilizowanie weneckiego systemu finansowego.

Dawna siedziba Casa di San Giorgio di Genoa, jednej z historycznych instytucji finansowych, którą Bindseil „rehabituje” w ramach listy prekursorów bankowości centralnej
Wikimedia Commons

Autor książki syntezuje również trafnie toczącą się od 320 lat dyskusję wokół definicji bankowości centralnej – przytacza, które instytucje finansowe były wymieniane w literaturze przedmiotu przez badaczy (łącznie 25 podmiotów). Następnie dokonuje charakterystyki tych instytucji, zaczynając od katalońskiego Taula de Canvi w Barcelonie (1401) i genueńskiego Casa di San Giorgio (1407). Autor nie tylko skrupulatnie opisuje najważniejsze zadania i funkcje tych instytucji, lecz także ilustruje ich znaczenie dla ówczesnych gospodarek, pokazując podobieństwa z rolą, jaką odgrywają współczesne banki centralne.

Aby nie zdradzić wszystkich sekretów książki, ale zachęcić do jej przeczytania, dodam, że jest to lektura, która zainteresuje nie tylko pasjonatów historii społeczno-gospodarczej i ekonomistów. To lektura uzmysławiająca, że dzieje pieniądza i rozwoju systemu finansowego to tak naprawdę historia innowacji. Rozwiązania stosowane przez opisane w książce instytucje to – mówiąc językiem dzisiejszej mikroekonomii – swego rodzaju innowacje operacyjne, systemowe i produktowe. Fascynujące jest móc „podejrzeć”, jak rozwijały się instrumenty pozwalające zapanować nam nad siłą pieniądza.

■ Natalia Ćwik

Odkrywamy multimedia, otwieramy gabloty

Denar brakteatowy, tzw. protekcyjny str. 19-20

Denar brakteatowy, tzw. protekcyjny

Współcześni zwali go denarem. Późniejsi badacze nazwali go brakteatem, nawiązując do łacińskiego słowa *bractea* (blaszka) – brakteat bowiem był cienki jak opłatek.

Mało który władca Polski miał takiego wspianego panegirystę, jakim był Gall Anonim. Nawet on musiał jednak uznać, że okaleczenie brata było grzechem ciężkim. Bolesław III Krzywousty, rywalizujący o władzę ze starszym bratem Zbigniewem, kazał go pojąć i oślepić, a wykonawcy rozkazu byli tak gorliwi, że Zbigniew zmarł z powodu ran. Działo się to w 1113 r. Oburzenie duchowieństwa i części możnych było wielkie. Bolesław III Krzywousty, żeby zapobiec buntom i wygnaniu, czego doświadczył jego stryj Bolesław II Szczodry, udał się na pielgrzymkę na Węgry. Tam przywdział wór pokutny i ruszył do Gniezna, do grobu św. Wojciecha, dokąd dotarł w Wielkim Tygodniu. Zgodnie z obowiązującym rytuałem publicznie poprosił o rozgrzeszenie, którego pokutnikowi nie można było odmówić.

Monety przedstawiające postać kłęczącego księcia i stojącego nad nim św. Wojciecha z ręką wyciągniętą w geście błogostawieństwa oraz

z napisem ADALBERTVS – BOLESLAV początkowo łączono z pokutą Bolesława III Krzywoustego za zabójstwo brata i nazywano brakteatami pokutniczymi. Po latach zweryfikowano ten pogląd. Obecnie przyjmuje się, że inspiracją do ich powstania była wizyta Bolesława III Krzywoustego u arcybiskupa magdeburgskiego Konrada z Kwerfurtu w 1135 r. Prawdopodobnie wtedy otrzymał w darze duże brakteaty z wizerunkiem Konrada kłęczącego u stóp patrona swej diecezji. Księżę polecił wydobycie własnych monet na ich wzór. Był to zabieg w sporze o podporządkowanie Gniezna metropolii magdeburgskiej, przed wizytą w Magdeburgu Bolesław III Krzywousty uzyskał bowiem poparcie cesarza Lotara III (na zjeździe w Merseburgu) w staraniach o przywrócenie niezależności polskiej prowincji kościelnej.

Nasz brakteat, niegdyś nazywany pokutniczym, zaczęto nazywać protekcyjnym. W istocie był on manifestem politycznym – za pośrednictwem

Brakteat Bolesława III Krzywoustego można zobaczyć w Centrum Pieniądza NBP w sali Gabinet numizmatyka
Fot. NBP

obrazu i napisu pokazywano, że zwierzchnikiem i opiekunem księcia Polski jest św. Wojciech.

Długie, ponaddwudziestoletnie panowanie Bolesława III Krzywoustego to ważny okres dla rozwoju polskiego mennictwa. Najistotniejszą innowacją władcy było wprowadzenie zupełnie nowego typu pieniądza. Dla współczesnych były to denary. Dopiero późniejsi badacze nazwali je brakteatami, nawiązując do łacińskiego słowa *bractea* (blaszka) – brakteat bowiem był cienki jak opłatek i z tego powodu bity tylko z jednej strony. Stempel odcisnięty wypukło na awersie pojawiał się jako wklęsły negatyw na rewersie. Z powodu niskiej zawartości srebra był nisko ceniony, lecz mimo to do XIII w. całkowicie zdominował polski obieg.

W zachodnioeuropejskim mennictwie brakteaty pojawiły się już w XII w. Bicie tak cienkich monet pozwalało wyprodukować ich znacznie więcej

z ograniczonych zasobów srebra. Ponadto część z nich szybko wracała do skarbcza emitenta z powodu tak zwanej renowacji monety, czyli okresowej wymiany brakteatów. Było to typowe dla średniowiecza narzędzie finansowe. Oczywiście można było używać wyłącznie nowej monety, a wycofana przestawała być środkiem płatniczym. Perspektywa nieuchronnej wymiany wszystkich monet uniemożliwiała ludziom gromadzenie posiadanych zasobów.

Badacze przypuszczają, że Bolesław III Krzywousty przynajmniej trzykrotnie przeprowadził renowację monety. Miejscem wytwarzania Bolesławowych brakteatów był Kraków, chociaż nazwa miasta nie pojawia się na żadnym z nich.

■ Katarzyna M. Rokosz

Z kalendarza Centrum Pieniądza NBP

Wirtualna Noc Muzeów str. 22-23

Lato w mieście str. 24-25

Plan wykładów na II półrocze 2021 r. str. 26

Noc Muzeów 2021 online

Centrum Pieniądza NBP po raz kolejny dołączyło do grona placówek kulturalnych organizujących Noc Muzeów. Tegoroczna edycja pod hasłem: „Pieniądz – świadek historii” ze względu na pandemię odbyła się w formie online.

W Noc Muzeów 2021 było u nas ciekawie, interaktywnie i merytorycznie – spotkania z ekspertami, filmy na temat unikatowych eksponatów z kolekcji NBP, związane z nimi historie oraz możliwość zwiedzenia części sal Centrum Pieniądza NBP dzięki wirtualnemu spacerowi.

Podczas Nocy Muzeów została zaprezentowana seria krótkich filmów, m.in.:

- *Wystawa Centrum Pieniądza NBP od zaplecza, czyli skąd się biorą eksponaty?* – wyjaśnienie, w jaki sposób pozyskujemy zbiory i jak dbamy o to, żeby zachowały się w jak najlepszym stanie;
- *Konserwacja zabytkowej XVIII-wiecznej skrzyni do przechowywania wartości pieniężnych* – prezentacja skrzyni z pięknie wykonanym mechanizmem ryglującym; dzięki odpowiednim zabiegom odzyskała ona dawny wygląd i jest obecnie jedną z atrakcji w sali Skarbiec;
- *Mrówki, sznurki i atrament – rzecz o dawnym pieniądzu w Chinach* – opowieść o bogatej i unikatowej na skalę Polski kolekcji chińskich placideł i monet;
- *O pieniądzu, którego nie widać – pierwsza kolekcjonerska moneta cyfrowa* – prezentacja wyemitowanej w 2020 r. przez Bank Litwy cyfrowej monety LBCOIN, przy tworzeniu której wykorzystano technologię *blockchain*;
- *Pieniądz polskich Wazów* – o najciekawszych polskich numizmatkach z panowania Zygmunta III Wazy, Władysława IV oraz Jana II Kazimierza, które odzwierciedlały burzliwe dzieje Rzeczypospolitej w tym okresie;
- *Numizmatyczne skarby* – prezentacja numizmatów z sali Gabinet numizmatyka Centrum Pieniądza NBP;
- *Złoto – metal cenny i niewiarygodnie pożyteczny* – spojrzenie na rolę złota zarówno w kontekście rezerw NBP, jak i w odniesieniu do monet uncjowych emitowanych przez bank centralny.

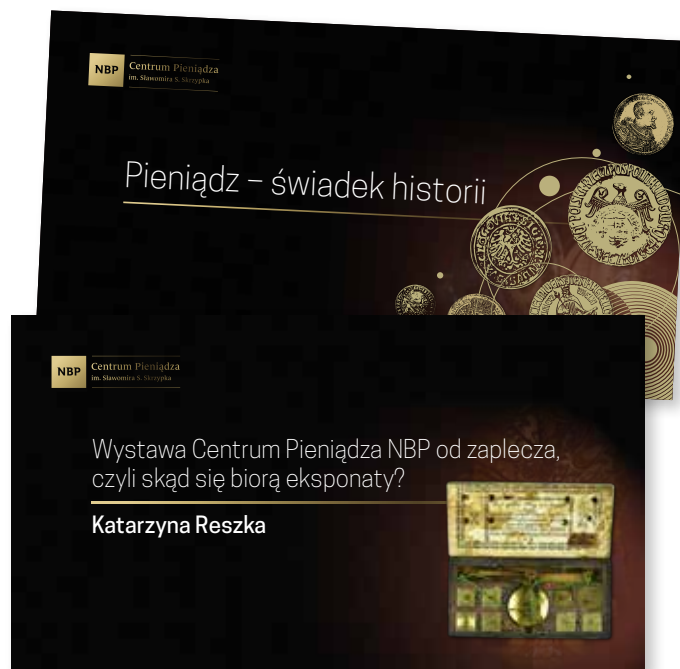
Podczas nocnego programu online zostały również przybliżone sylwetki Andrzeja Heidricha, projektanta polskich banknotów obiegowych,

oraz wybitnego malarza Józefa Mehoffera, projektanta m.in. banknotu 100 zł, który wszedł do obiegu w 1934 r. i jest uznawany za jeden z najpiękniejszych przedwojennych polskich banknotów. Nie zabrakło także interakcji „na żywo” – eksperci odpowiadali na pytania widzów podczas live chatów.

Formuła tegorocznego programu ułatwiła dotarcie do szerokiego grona odbiorców – w szczególności wszystkich zainteresowanych historią pieniądza i tematyką finansów, pasjonatów ekonomii, miłośników numizmatyki i entuzjastów odkrywania niezwykłych miejsc na kulturalnej mapie Polski.

Nagranie całego programu jest dostępne na kanale NBP w serwisie YouTube pod linkiem: Noc Muzeów 2021 w Centrum Pieniądza NBP. Ma już prawie 2500 odsłon!

■ Małgorzata Kozłowska

NBP Centrum Pieniądza
im. Sławomira S. Skrzyпка

Mrówki, sznurki i atrament
– rzecz o dawnym pieniądzu w Chinach

Adam Skręta

NBP Centrum Pieniądza
im. Sławomira S. Skrzyпка

Pieniądz polskich Wazów

Mateusz Sora

Złoto
– metal cenny i niewiarygodnie pożyteczny

Katarzyna Rokosz

NBP Centrum Pieniądza
im. Sławomira S. Skrzyпка

Mały format, wielka sztuka
– banknoty zaprojektowane przez Andrzeja Heidricha

Anna Brzyska

NBP Centrum Pieniądza
im. Sławomira S. Skrzyпка

O pieniądzu, którego nie widać
– pierwsza kolekcjonerska moneta cyfrowa

Natalia Ćwik

NBP

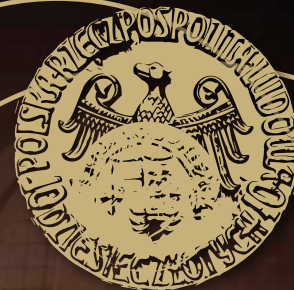
Centrum Pieniądza
im. Sławomira S. Skrzyпка

Pieniądz – świadek historii

Centrum Pieniądza NBP
zaprasza na

Noc Muzeów online
15 maja 2021 r.
godz. 20.00 – 24.00

www.cpnbp.pl

Złote wakacje 2021 w Centrum Pieniądza NBP

Centrum Pieniądza NBP, pomimo ograniczeń wynikających z pandemii, włączyło się do warszawskiej akcji „Lato w mieście”, zapraszając najmłodszych gości do zgłębiania tajemnic fascynującego świata pieniądza. W wakacje udało się również zorganizować rodzinne zwiedzanie z animatorem.

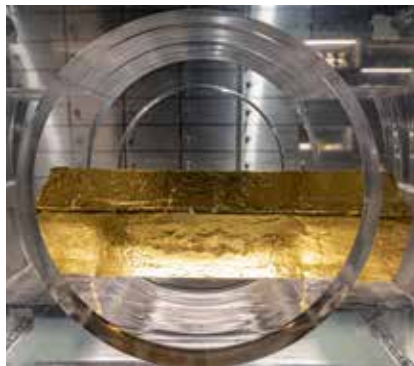
Lato w mieście – oferta dla najmłodszych

Tegoroczne zajęcia dla dzieci z klas 1–4 szkół podstawowych, odwiedzających nas w ramach akcji „Lato w mieście”, miały tytuł „Blask złota”. Podczas zajęć dzieci wspólnie z animatorem zastanawiały się, co oznaczają różne polskie powiedzenia odnoszące się do tego kruszcu, np. że ktoś jest zaślepiiony blaskiem złota oraz że nie wszystko złoto, co się świeci.

Dzieci dowiedziały się, do czego ludzie używali złota, a także czy faktycznie jego posiadanie jest największą wartością w życiu człowieka. Podczas zajęć uczestnicy odwiedzili sale: Antyk–średniowiecze–nowożytność, Ulica Wielkich Polskich Ekonomistów, Skarbiec oraz Twórca pieniądza i produkcja pieniądza.

W sali Antyk–średniowiecze–nowożytność uczniowie odkryli, że zanim wynaleziono monety, ludzie używali płacideł. Były to towary nadające się do wymiany, np. złoto, ale także muszle, kamienie szlachetne, bydło czy grudki soli. Dzieci mogły również zobaczyć m.in. słynną hemihektę, najstarszą monetę znajdującą się w kolekcji Centrum Pieniądza NBP (pochodzi z 650 r. p.n.e.), a jednocześnie jedną z najstarszych monet na świecie. Moneta pochodzi z Lidii (tereny dzisiejszej zachodniej Turcji), jest wykonana z naturalnego stopu złota i srebra zwanego elektronem. Widnieje na niej głowa lwa – symbol władzy królów Lidii (jednym z nich był słynący z bogactwa Krezus, który jako pierwszy zaczął wybijać monety ze złota).

W sali Ulica Wielkich Polskich Ekonomistów rozmawialiśmy o historii Polski, szczególnie o czasach, gdy nasze państwo utraciło niepodległość, oraz o roli polskiej kultury w utrzymaniu tożsamości narodowej. Tutaj uczniowie oglądali zdjęcie pomnika Adama Mickiewicza w Warszawie, na budowę którego polscy bankierzy ofiarowali 30 tys. rubli, co równało się 160 kg złota!

Dzięki grze multimedialnej ze złotymi rybkami (po „wyłowieniu” wszystkich rybek trzeba zdecydować, na co przeznaczyć nagrodę) i rozmowie z animatorem dzieci uczyły się, że pieniądze można wykorzystywać nie tylko do zaspokajania własnych zachcianek, lecz także przeznaczać je dla dobra wspólnego (np. na szczytne cele – pomoc chorym dzieciom, działalność ekologiczną).

W Skarbcu, przy sztabie złota, dzieci dowiedziały się, ile złota posiada Polska, dlaczego państwa gromadzą ten kruszec i do jakich celów może być on przez nie wykorzystany. Na zakończenie w sali Twórca pieniądza i produkcja pieniądza uczestnicy zajęć zastanawiali się, czy polskie złote rzeczywiście są wykonane ze złota, oglądali minerały służące do produkcji polskich monet obiegowych i wspólnie z animatorem analizowali powiedzenie „nie wszystko złoto, co się świeci”.

Rodzinne zwiedzanie z animatorem – oferta dla rodzin

Rodzinne zwiedzanie to nowość w naszej ofercie. Podczas godzinowego spaceru animator dostosowywał tradycyjną ścieżkę zwiedzania do wieku i zainteresowań gości, dbając o to, żeby każdy, i mały, i duży, znalazł coś interesującego dla siebie, np. gdy najmłodszy szukał w Skarbcu wizerunków zwierząt na złotych monetach, ich opiekunowie podziwiali słynną rosyjską „świnkę” i południowoafrykańskie krugerrandy; gdy dzieci usiłowały podnieść ważący 20 kg platynyt, starsi słuchali o rozwoju systemów pieniężnych – od bimetalizmu do pieniądza fiducyjnego.

Rodzinne zwiedzanie z animatorem odbywało się we wszystkie dni tygodnia (z wyjątkiem poniedziałków).

■ Małgorzata Kozłowska

NBP

Centrum Pieniądza
Im. Stanisława S. Skrzypka

Zapraszamy na
Lato w mieście 2021
w Centrum Pieniądza NBP
pt. **BLASK ŻŁOTA**

Wakacyjne zajęcia dla dzieci
z klas 1 - 4 szkół podstawowych
6 lipca - 27 sierpnia
wtorek - piątek
godz. 10.00, 11.00, 12.00

Rezerwacja wyłącznie online na stronie:
www.cpnbp.pl

Wykłady otwarte w Centrum Pieniądza NBP

Plan wykładów na wrzesień–grudzień 2021 r.

Cykl: Pieniądz i społeczeństwo na ziemiach polskich

– 30 września – prof. Wojciech Roszkowski (SGH);
Wieś w dwudziestolecu międzywojennym
w Europie Środkowej

– 28 października – dr Małgorzata Łapa (UŁ);
Rola państwa w gospodarce – spór o eta-
tyzm w Drugiej Rzeczypospolitej

– 25 listopada – dr Jerzy Łazor (SGH);
Wielki Kryzys – drogi wyjścia

Cykl: Numizmatyka – nie tylko pasja

– 7 października – Michał Adamiak (WA UW);
Ze zbiorów NBP – złote monety Chanatu
Kokandzkiego

– 9 grudnia – Joanna Czarnowska-Pfeifer
(Muzeum Zamkowe w Malborku);
Pieniądz w Prusach w czasach Mikołaja
Kopernika

Na 18 listopada 2021 r. zaplanowaliśmy pre-
zentację numeru specjalnego „Mówią Wieki”:
„Wojna i gospodarka – XX wiek”.

■ Mateusz Sora

Sprostowanie

Z przykrością zawiadamiam szanownych PT Czytelników „Bankoteki”, że w ostatnim numerze, w artykule „Słońce niezwycone”, tłumaczenie legendy na rewersie aureusa Gety zawiera niepoprawne rozwinięcie skrótu PONT.

Całość rozwinięcia powinna brzmieć: „Wokół popiersia tradycyjnie znajduje się legenda: PSEPTGETA – CAESPONT. Po rozwinięciu skrótów czytamy P[ubliusz] SEPT[imius] GETA – CAES[ar] PONT[ifex], czyli Publiusz Septymiesz Geta (pełne imię i miano rodowe), Cezar, Pontyfik”.

Pontifex (spolszczone „pontyfik”) to członek kolegium kapłańskiego, zgodnie z rzymską tradycją ustanowionego jeszcze przez króla Numę

Pompiliusza. W III w. n.e. funkcja całkowicie tytułarna, niemająca realnego znaczenia, jednak w tytulaturze młodszych współrządzących, czyli cesarzy, jeszcze zachowana. Tytuł *pontifex maximus*, czyli najwyższy kapłan, zajmujący się sprawami kultu państwowego, był noszony przez cesarzy rzymskich, począwszy od Oktawiana Augusta, a skończywszy na Gracjanie, czyli od 12 r. p.n.e. do 375 r. n.e. Od czasów papieża Leona I, około połowy V w. n.e., tytułem *pontifex maximus* zaczęli posługiwać się biskupi Rzymu. Mimo że nie wszedł on do oficjalnej tytulatury papieskiej, pojawiał i pojawia się do dziś na monetach watykańskich.

Dziękuję wnikliwemu Czytelnikowi „Bankoteki” za zwrócenie uwagi na ten niezamierzony lapsus.

■ Eliza Walczak

Bankoteka

Magazyn Centrum Pieniądza NBP
im. Sławomira S. Skrzypka

Wydawca:

Departament Edukacji i Wydawnictw

Adres:

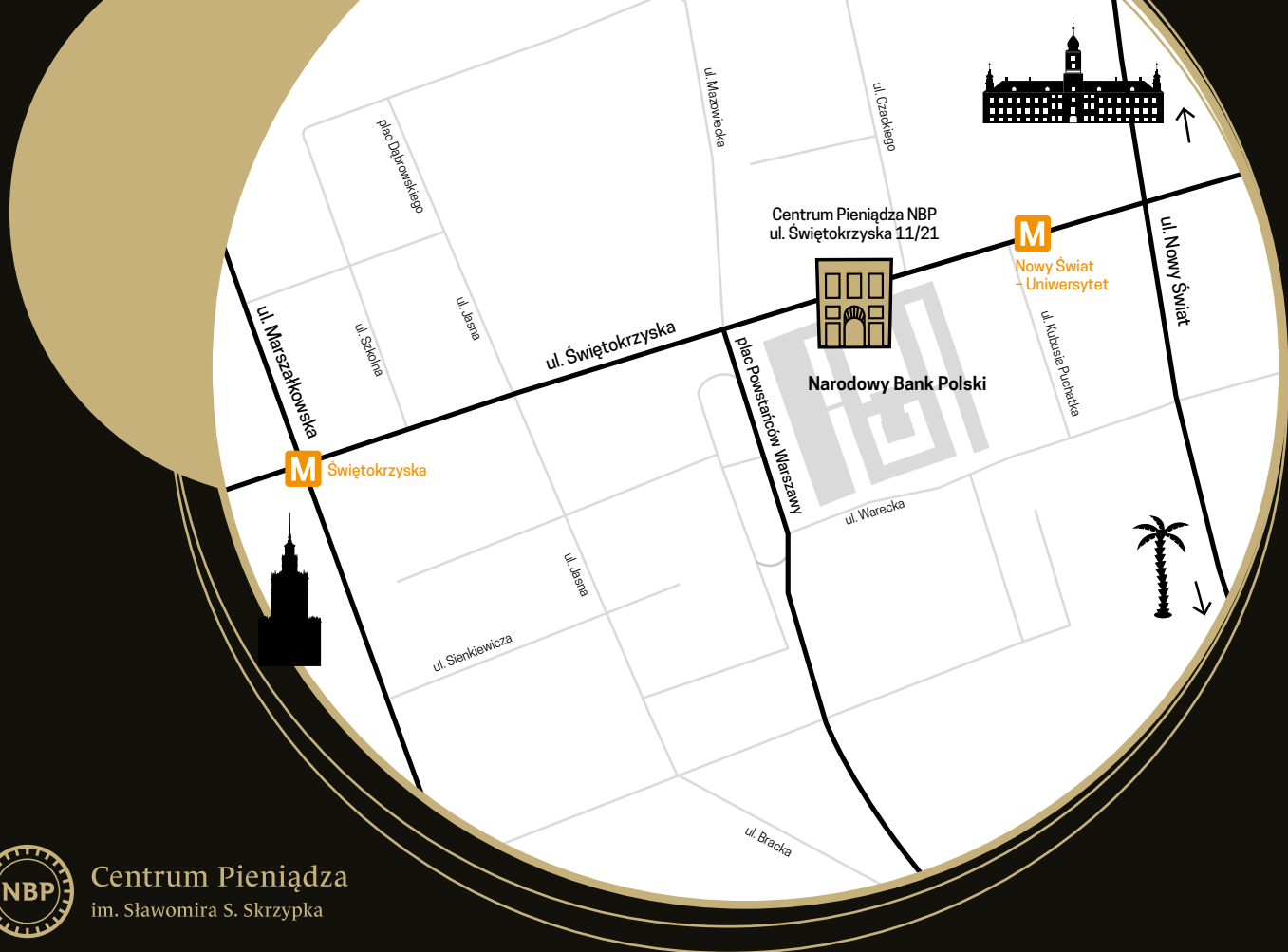
ul. Świętokrzyska 11/21,
00-919 Warszawa
tel. 22 185 25 25
centrumpieniadza@nbp.pl

Redakcja:

Stanisław Gorący
Współpraca: Anna Brzyska, Natalia Ćwik,
Małgorzata Kozłowska, Antonina Marnic,
Katarzyna M. Rokosz, Mateusz Sora, Ewa
Waszkiewicz, Anna Żółkiewska

Zdjęcia:

Zbiory NBP, Adam Skręta, Ewa Waszkiewicz,
Wikimedia Commons
Opracowanie graficzne:
Piotr Kotela

Centrum Pieniądza
im. Sławomira S. Skrzypka

Aktualne informacje o możliwości zwiedzania na stronie
www.nbp.pl/centrumpieniadza

Zapraszamy na stronę www.nbp.pl/centrumpieniadza

Poznaj fascynujący świat pieniądza!

HISTORIA • EKONOMIA • EDUKACJA

Zapraszamy na stronę www.nbp.pl/centrumpieniadza